

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 września 2019 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w II Wydziale Karnym w składzie:

Przewodniczący: SSA Agata Regulska

Sędziowie: SSA Bogusław Tocicki

SSO del. do SA Maciej Skórniak /spr./

Protokolant Anna Turek

przy udziale prokuratora Prokuratury (...) Wiesława Bilskiego

po rozpoznaniu w dniu 26 września 2019 r.

sprawy **J. K.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawcę

od wyroku Sądu Okręgowego w Świdnicy

z dnia 25 czerwca 2019 r. sygn. akt III Ko 72/19

I. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądza od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy J. K. 18.000 (osiemnaście tysięcy) złotych tytułem odszkodowania oraz 18.000 (osiemnaście tysięcy) złotych tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 26 września 2019r.;

II. w pozostałej części zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy;

III. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kwotę 240 złotych tytułem zwrotu poniesionych kosztów zastępstwa procesowego;

IV. kosztami postępowania obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca J. K. złożył do Sądu Okręgowego w Świdnicy wniosek o zasądzenie na jego rzecz kwoty 175.500 zł tytułem odszkodowania oraz kwoty 74.500 zł tytułem zadośćuczynienia za czas pobytu w rosyjskich łagrach w miejscowości U. w latach 1948-1954.

Wyrokiem z dnia 25 czerwca 2019 r., sygn.. akt: III Ko 72/19 Sąd Okręgowy w Świdnicy na podstawie art. 8b ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 1991 r., Nr 34, poz. 149 z późniejszymi zmianami) – oddalił roszczenie w całości. Rozstrzygnął także o kosztach procesu.

Apelację od tego wyroku wniósł pełnomocnik wnioskodawcy r.pr. P. M., zarzucając:

1. obrazę prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że art. 8b Ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego stanowiącym, że dziecku matki pozbawionej wolności, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywało wraz z matką w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub którego matka w okresie ciąży przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę dotyczy jedynie dzieci matek, wobec których stwierdzono nieważność orzeczenia na podstawie art. 1 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy, tj. nieważność orzeczenia wydanego przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe, z pominięciem art. 8 ust. 2a tegoż aktu normatywnego wskazującym, że uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom, mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1044 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. w sytuacji, gdy taki wyrok sądu przyznający odszkodowanie i zadośćuczynienie dzieciom matki wnioskodawcy w związku z zarzucanym jej czynem związanym z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego został prawomocnie wydany, a tym samym sąd zdyskwalifikował orzeczenie wydane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, chociaż formalnie nie wypowiedział się jego nieważności, gdyż nie mógł tego uczynić wobec wydania orzeczenia przez organ innego państwa.

2. obrazę prawa materialnego poprzez naruszenie art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej sprowadzającą się do nierównego traktowania wobec prawa dzieci w zależności od tego czy zostały urodzone przez matki, które były represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe czy też przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe za te same czyny związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w sytuacji, gdy orzeczenie radzieckiego organu ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organu pozasądowego zostało zdyskredytowane prawomocnym wyrokiem sądowym przyznającym odszkodowanie i zadośćuczynienie za jego skutki, co w konsekwencji jest przejawem dyskryminacji wobec wnioskodawcy wynikającym z faktu, że jego matka została akurat skazana przez radzieckie, a nie polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe.

Podnosząc powyższe zarzuty, apelujący wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz J. K. odszkodowania w kwocie 156.000 złotych i zadośćuczynienie w kwocie 78.000 złotych,

2. zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych,

lub

3. uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Świdnicy.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pełnomocnika wnioskodawcy J. K. w zakresie stawianych zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego - ustawy i Konstytucji, co do zasady zasługuje na uwzględnienie.

Postawą żądania wnioskodawcy przyznania od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia za okres przebywania wraz z matką w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia jest przepis art. 8 b ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. 2018.2099), zwanej dalej „ustawą lutową”, dodany ustawą z dnia 22 marca 2018 roku (Dz. U. 2018 poz. 727). Przepis ten, wprowadza nowy, oprócz samych represjonowanych lub ich następców prawnych, krąg uprawnionych do świadczenia rekompensacyjnego. Uprawnionych nie tyle do rekompensaty z tytułu doznanych represji, ale z tytułu pozostawania z represjonowaną matką w warunkach pozbawienia wolności. Nie jest to już

odszkodowanie z tytułu represji za działalność na rzecz niepodległości Polski, ale rekompensata za szkody i krzywdy, jakie wyrządzono dzieciom matek, które doznawały represji z powodu takiej działalności. Według uzasadnienia senackiego projektu zmiany „ustawy lutowej”, załączonego do uchwały Senatu z dnia 10 listopada 2017 roku (druk senacki nr (...)), celem nowelizacji było zrealizowanie postulatu zawartego w petycji. Zmiana miał naprawić krzywdy jakich doznały dzieci więzione wraz z matkami. Dotychczasowe regulacje ustawy wykluczające taką odpowiedzialność Skarbu Państwa, zdaniem wnioskodawców, naruszały wartości konstytucyjne demokratycznego państwa prawnego wyrażone w art. 2 Konstytucji w powiązaniu z gwarancjami nietykalności i wolności osobistej z art. 41 Konstytucji. „Należy uznać, że każdy bezprawny pobyt człowieka, niezależnie od jego stopnia rozwoju, w więzieni lub innym miejscu odosobnienia, związany ze stosowaniem przez państwo represji wobec jednostki, stanowi naruszenie konstytucyjnego prawa podmiotowego do godności ludzkiej wyrażonego w art. 30 Konstytucji.” (z uzasadnienia projektu).

Motywy i uzasadnienie zmiany „ustawy lutowej” zawarte w noweli z dnia 22 marca 2018 roku pozostają zasadnicze w ocenie treści zarzutów apelacji oraz istotne dla oceny zasadności samego roszczenia wnioskodawcy.

Stanowisko Sądu Okręgowego w Świdnicy, gdzie odmówiono prawa wnioskodawcy do odszkodowania i zadośćuczynienia oparte zostało na literalnym brzmieniu art. 8 b omawianej ustawy. Użyte tam wobec dzieci matek sformułowanie: „wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia”, nie może jednak prowadzić do nieuzasadnionego ograniczenia zakresu podmiotowego wskazanej normy. Sprzeciwia się temu wykładnia systemowa, cel społeczny przepisu wskazany w uzasadnieniu projektu, a zwłaszcza względy słuszności i wyjątkowość sytuacji wnioskodawcy.

Ustawa z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego czyni przedmiotem regulacji (wskazany choćby w tytule) właśnie sposób nadzwyczajnego eliminowania z porządku prawnego orzeczeń o takim charakterze. To pierwszy, zasadniczy etap naprawy krzywd wyrządzonych polskim patriotom. Dopiero konsekwencją unieważnienia jest prawo do odszkodowania lub zadośćuczynienia przewidziane w art. 8 ust. 1 ustawy. Ustawodawca dostrzega przy tym również inne jeszcze sytuacje, kiedy nie może dojść do unieważnienia, a więc realizacji owego zasadniczego etapu, a zachodzi potrzeba naprawienia krzywd wyrządzonych przez państwo. Art. 8 ust. 1 przyznaje takie prawo do rekompensaty również osobom internowanym po 13 grudnia 1981 roku. A przepis § 2 również, pomimo braku unieważnienia, te same uprawnienia przyznaje również osobom pozbawionym wolności przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Odsyłając niejako i zrównując sytuację tych osób (wobec, których unieważnienie nie mogło mieć miejsca), z tymi wobec których orzeczenie zostało unieważnione. To istotne z uwagi na wykładnię przepisu art. 8 b w niniejszej sprawie. Skoro ustawodawca przyznaje uprawnienia pokrzywdzonym, wobec których unieważniono orzeczenie, także innym podmiotom na tych samych zasadach, to również owo odesłanie określające sytuację prawną musi odnosić się do pozycji dzieci tych represjonowanych. Norma z art. 8b odnosić się musi więc także do dzieci osób, wobec których sytuację prawną określono odsyłając do uprawnień osób z zasadniczej grupy, do której dedykowana pozostaje ustawa.

Należy w tym miejscu wskazać, powołując się, tak na normy konstytucyjne stanowiące uzasadnienie projektu senackiego, jak też w szczególności na normy wskazane przez skarżącego w apelacji, że wykładnia normy z art. 8b „ustawy lutowej” dokonana przez Sąd I instancji jest nie do zaakceptowania. Pozbawienie prawa do zadośćuczynienia i odszkodowania J. K., byłoby sprzeczne przede wszystkim z normą art. 32 ust. 1 Konstytucji (zasada równości). Wadliwym jest stanowisko, gdzie odmawia się wnioskodawcy prawa do świadczeń, wyłącznie z uwagi na treść normy ustawowej, w sytuacji, gdy stanowiącą podstawę do świadczeń sytuacja prawna ich rodziców jest taka sama. Ustawa w takim rozumieniu, przyznawałaby prawo do świadczeń rodzicom na tych samych zasadach, ale pochodne tego stanu uprawnienia dzieci podlegałyby już zróżnicowaniu. Taka sytuacja nie mieści się ramach wyznaczonych przez wskazaną normę konstytucyjną.

W końcu uzasadnieniem wprowadzenia prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia dla dzieci osób pozbawionych wolności w warunkach przewidzianych w ustawie, była szczególna społecznie sytuacja tych dzieci. Tak należy też oceniać sytuację wnioskodawcy. Matka jego i ojciec zostali skazani przez radzieckie sądy na karę po 10 lat obozu pracy. Powodem skazania była wyłącznie działalność niepodległościowa realizowana w czasie okupacji, a także później, już

po anektowaniu przez Związek Radziecki wschodnich terenów Państwa Polskiego, w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim. Niewątpliwie obecnie Rzeczpospolita Polska bierze odpowiedzialność za krzywdy jakie zostały wyrządzone jej patriotom na terenach, które poprzednio pozostawały w granicach Państwa Polskiego, a następnie już w tych granicach się nie znalazły. Zapadły w stosunku do ojca wnioskodawcy – H. K. oraz jego matki O. K. wyroki sądów przyznające prawo wnioskodawcy oraz jego rodzeństwu prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody i cierpienia jakich rodzice doznali w wyniku wykonania pozbawienia wolności orzeczonego przez sądy radzieckie. Wnioskodawca urodził się (...) w obozie pracy w U. (republika K., północna Rosja). Przez okres 18 miesięcy przebywał w obozie. Jak relacjonuje, faktycznie był z matką rozłączony. Warunki jego życia w tym czasie były bardzo trudne, a dzieci stale pozostawały narażone na śmierć. Zimo, niedożywienie i choroby powodowały, że wnioskodawca swoje przeżycie traktuje, jako wyjątek, jako cudowne ocalenie. Takie szczególne warunki życia zaważyły również na jego relacjach z matką, która nie zapewniła mu potrzebnej opieki również w latach późniejszych. Los wnioskodawcy musi być traktowany jako znamienity dla wojennego i bezpośrednio powojennego pokolenia, nacechowanego śmiercią, skrajnymi niekorzystnymi warunkami życia oraz olbrzymimi krzywdami w sferze psychicznej. To zaś musi powadzić do przyjęcia, że za przyznaniem wnioskodawcy prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia w niniejszej sprawie przemawiają w istotnym zakresie także względy słuszności i poczucie sprawiedliwości. Wynikające ze społecznej potrzeby kolejne modyfikacje „ustawy lutowej”, winny właśnie stanowić podstawę do oceny zasadności żądania wnioskodawcy oraz stanowić podstawę do przyznania mu rekompensaty doznanych krzywd.

Wszystkie powołane wyżej przesłanki musiały przesądzić co do zasady prawo wnioskodawcy do odszkodowania i zadośćuczynienia. Prawo to obejmuje przy tym okres, kiedy wnioskodawca po urodzeniu pozostawał z matką w miejscu wykonywania przez nią kary. Okresem stanowiącym podstawę do rekompensaty jest więc okres pierwszych 18 miesięcy życia. Nie zasługuje na uwzględnienie z kolei żądanie wnioskodawcy obejmujące okres kolejnych 5 lat, od 16 października 1949 roku aż do 11 października 1954 roku, kiedy to wnioskodawca przebywał w radzieckim domu dziecka. Okres ten, podobnie jak ten wcześniejszy, niewątpliwie rodził u wnioskodawcy poczucie krzywdy. Warunki socjalne, sposób opieki i wychowania, a zwłaszcza odseparowanie od rodziców i bliskich, każe akceptować poczucie krzywdy jakie manifestuje wnioskodawca. Niemniej, przedmiotem regulacji art. 8 b wskazywanej wyżej ustawy jest wyłączenie okresu przebywania dziecka razem z pozbawioną wolności matką. Przebywanie w domu dziecka lub innej formie pieczy zastępczej, nie mieści się już w ramach nakreślonych znamionami „przebywało wraz z matką”. Norma ta ma przy tym jednakowe odniesienie do każdej sytuacji uprawnionego na podstawie ustawy. Nie ma już w tym zakresie dyskryminacji.

Sąd przyjmując prawo wnioskodawcy do odszkodowania przyjął, że szkoda niewątpliwie nastąpiła. Wskazują na to zeznania wnioskodawcy, który akcentuje, że jego stan zdrowia oraz stopień rozwoju, w tym psychicznego, były właśnie warunkowane jego sytuacją życiową z wczesnego dzieciństwa. Takie stanowisko wnioskodawcy pozostaje zbieżne ze wynikami współczesnych badań psychologicznych i pedagogicznych, akcentujących właśnie znaczenie wczesnodziecięcego okresu życia dla rozwoju i uwarunkowań osobistych również w wieku dojrzałym. Stanowisko takie znajduje również potwierdzenie w przedłożonym przez wnioskodawcę stanowisku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 25 października 2005 rok (k. 10) oraz wyroku Sąd Okręgowego we Wrocławiu z dnia 17 czerwca 2003 roku (k. 11), gdzie przyjęto częściową niezdolność do pracy wnioskodawcy właśnie mającą związek z jego deportacją do ZSRR. Sąd nie jest natomiast w stanie dokonać precyzyjnych ustaleń w zakresie szkody jakiej doznał pokrzywdzony. Przyjmuje więc, że szkoda ta będzie wynosiła niewątpliwie nie mniej niż 1.000 złotych za każdy miesiąc pobytu wnioskodawcy w łagrze, łącznie 18.000 złotych.

Oprócz szkody wnioskodawca doznał również istotnych krzywd i cierpień, które wymagają naprawienia przez zadośćuczynienie. Wnioskodawca sam ocenił, że zadośćuczynienie, które będzie w tych okolicznościach odpowiednie, winno wynosić 1.000 złotych za każdy miesiąc (protokół przesłuchania k. 30v i 31). Tak też wyliczono kwotę zadośćuczynienia, łącznie również na kwotę 18.000 złotych.

W dalszym zakresie żądanie wnioskodawcy, w zakresie w jakim domaga się on naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia, związanych w szczególności z okresem jego pobytu w domu dziecka w Związku Radzieckim nie

znajdują należytej podstawy na gruncie obecnie obowiązującej „ustawy lutowej”, w szczególności art. 8 b tej ustawy. W tym zakresie aktualne pozostaje orzeczenie Sądu Okręgowego w Świdnicy, gdzie oddalono roszczenie.

Zgodnie z żądaniem skarżącego, o kosztach pomocy prawnej udzielonej wnioskodawcy orzeczono na podstawie § 11 ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. 2015.1800). Koszty postępowania w takich sprawach ponosi w całości Skarb Państwa zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku powołanej wyżej.

sędzia Bogusław Tocicki sędzia Agata Regulska sędzia del. Maciej Skórniak

(...)